

ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-500-9-18>

ДЕЯКІ СТОРІНКИ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРАФІКИ

Берlach О. П.

кандидат архітектури, доцент,

доцент кафедри образотворчого мистецтва

Волинський національний університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Українська графіка бере свій початок з глибини віків. Поява рукописної книги в Київській Русі в XI–XII ст. дала плідний ґрунт для розвитку графіки як виду мистецтва. Художники оздоблювали книги орнаментальними заставками, вигадливими заголовними літерами (ініціалами), сторінковими ілюстраціями (мініатюрами), а також численними дрібними малюнками на берегах сторінок. Українська графіка, маючи довгу та складну історію, є не лише одним із найдавніших образотворчих мистецтв, вона є своєрідним віддзеркаленням духовного, культурного та історичного життя українців, її естетичні, а разом і комунікативні якості виконують роль вагомого мистецького та інформативного містка в часовому та просторовому вимірі, а художня вартість кращиків взірців виводить українське мистецтво графіки в один ряд з найвищими досягненнями світового графічного мистецтва [2, с. 9].

Минаючи періоди занепаду та розквіту, українська графіка розвивається від примітивних наскельних рисунків й орнаментики трипільської кераміки до блискучих взірців книжкової гравюри та естампа XVI–XVIII століть, виступаючи багатим мистецько-вартісним історичним підґрунтям для активного сплеску естетично-функціональних графічних пошуків XX століття. До ранніх творів графічного мистецтва належать пам'ятки, що з'явилися ще в часи феодальної роздробленості, де заклалися основи власне української графіки. Такими є дві мініатюри Хотинського служебника із зображенням Іоана Золотоустого і Василя Великого та Оршанського євангелія, створені ще до початку XIII ст. [2, с. 9].

Найвищим досягненням XIV ст. в українській графіці є Галицьке євангеліє з зображенням чотирьох євангелістів. Визначним твором української графіки XVI ст. є написане на Волині Пересопницьке євангеліє, одне з перших перекладів тексту на давньоукраїнську мову.

Гадають, що автором мініатюр був переписувач книг Михайло Васильович Попович з міста Пересопниця [2, с. 9].

Діяльності видатного друкаря Івана Федорова завдячує Україна появою й поширенням друкованої книги. Книги, видані Федоровим у Львові та Острозі, відкрили нову добу в культурному русі.

Художнє оздоблення «Апостола» (1574 р.), Острозької біблії (1581 р.) відзначалося високою майстерністю друкування.

Діяльність Федорова знайшла щедрий ґрунт в Україні. Заснування братських шкіл, розгортання полемічної боротьби з католицизмом та унією в умовах визвольного руху вимагали друкованих книг, підручників, словників. Друкована книга відкривала широкі можливості духовного збагачення народу. Найбільшим центром книгодрукування стала друкарня Києво-Печерської лаври, відкрита у 1616 р. [7, с. 77].

Друга половина XVII – XVIII ст. були «золотим віком» української гравюри, одним з періодів її найвищого розквіту. В той час в Україні працювала блискуча плеяда граверів – О. Тарасевич, І. Щирський, Н. Зубрицький, Г. Левицький, брати Гочемські, майстерність яких була відома далеко за межами України. Активізувала свою діяльність друкарня Києво-Печерської лаври, книги якої розходилися по всіх слов'янських країнах. Українських граверів запрошують до Москви гравірувати царські портрети та видавати книжки [4].

Чудовими майстрами мідіориту були Олександр та Леонтій Тарасевичі. Обидва митці вчилися у Німеччині [2, с. 10]. Тарасевичі вправно володіли технікою різцевої гравюри на міді.

Кінець XVIII та XIX століття – час, доволі несприятливий для розвитку книги та книжкової графіки в Україні. Царська цензура та заборони зумовлювали існування української книги, за висловом С. Єфремова «в тісних рамках» [3, с. 23]. Рідкісні українські видання з'являлись зазвичай у вигляді дешевих брошур з «мало мистецькими» ілюстраціями чи зовсім без оформлення. Власне, це був період чіткого розмежування «високого» мистецтва від «низького», тобто ужиткового, охрещеного ремісництвом. До переліку «низького» мистецтва, на жаль, потрапила і книга, а зі зниженням вимог до її естетичного вигляду, відповідно, значно знижується й рівень її оформлення. Подібний стан у підході до оформлення спостерігався по всій Європі. Як влучно зауважив Є. Антонович, «...в кожную добу живе відповідне до доби мистецтво... і мистецький вигляд книги міняється в залежності від тої доби, в якій книжка появляється...» [1].

Перша половина XIX ст. – це період, ознаменований розвитком книжкової і станкової графіки. Цьому сприяло широке впровадження нової техніки – літографії. Літографія не була такою трудомісткою, як дереворит або мідьорит, чим давала можливість порівняно швидко репродукувати твори живопису і в такий спосіб ширше їх популяризувати. Освітнє значення літографії в умовах XIX ст. має неоціненне значення.

Вперше малюнки на літографському камені почали виконувати у Львові (1822 р.), Києві (1828 р.), Миколаєві (1828 р.) та Одесі (1829 р.). У Львові працювали талановитий український майстер-самоук Іван Вендзилович і приїжджі графіки – чехи Йосип Свобода й Кароль Ауер. Й. Свобода створив цікаві літографії на теми історії України: «Козаки з Чигирини в Стамбулі», «Сава Чалий, запорозький козак», «Настя Лісовська, дружина Сулеймана II» та ін. [4, с. 42].

Поряд з літографією розвивалися традиційні техніки графіки – офорт і станковий малюнок. Чільне місце тут належало Т. Шевченку. Великої пошани заслуговують його серії офортів «Живописна Україна», «Дари в Чигирині» та ін. Великих успіхів у графічних мистецтвах досягли також І. Сошенко, Д. Безперчий, О. Кунавін, В. Штернберг. До першого видання «Кобзаря» (1840 р.) Штернберг вигравірував офорт, в якому зобразив сліпого кобзаря з поводирем [4, с. 45].

«Кобзар» поширювався на Україні і в рукописах. Пристрасна революційна поезія Шевченка відразу привернула увагу демократично настроєних митців. Відомий ілюстратор харківського альманаху «Молодик» М. Башилов разом з Я. де Бальменом виконали пером у 1844 р. понад 90 малюнків до одного з рукописних «Кобзарів» [4, с. 43].

У другій половині XIX на початку XX ст. графічне мистецтво зазнало помітних змін. У графіку влилося нове численне покоління майстрів демократичного напрямку. Рисунки й гравюри стали різноманітнішими за жанрами і щодо технік виконання. Поряд з традиційними видами графіки (книжкової і станкової) набувають значного поширення і нові – журнальна й газетна [2, с. 12].

Незважаючи на цензурні утиски, графіка розвивалася в тому ж демократичному руслі, що й живопис, доповнюючи його й збагачуючись сама.

Таким чином, українська графіка знайшла своє логічне продовження в діяльності митців наступного покоління, досягла великих здобутків і стала в рівень розвитку світового мистецького процесу.

Література:

1. Антонович Є. А. Художні техніки у школі. К.: ІЗМН, 1997. – 312 с.
2. Берlach О. П. Графічні техніки в образотворчому мистецтві : навчальний посібник. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2022. 103 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/20671>
3. Куленко М. Основи графічного дизайну. К.: «Кондор», 2006. С. 21-28.
4. Резніченко М.І., Твердохлібова Я.М. Художня графіка. – Тернопіль: Навчальна книга: «Богдан», 2011. – 272 с.
5. Рибін С.В. Матеріали і техніки рисунка. Харків. Вісник ХАДіМ – 2011. С. 46-52.

6. Тимошик М. С. Істрія видавничої справи: Підручник. К.: Наша культура і наука, 2003. – 496 с.
7. Хмельовський О., Костукевич С. Графіка й основи графічного мистецтва. Луцьк.: ЛДТУ, 2003. С.76-112.
8. Шевченко В. Е. Видавнича марка (логотип) як показник стилю друкованого видання: Текст лекцій. К.: Інститут журналістики, 2003. – 32 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-500-9-19>

ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ

Загребельна І. В.

студентка II курсу

*Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Актуальність дослідження. У контексті війни та втрати матеріальних архівів, особливо на окупованих територіях, мистецтво, зокрема кіно, стає не лише засобом рефлексії, а й своєрідним архівом у дії. Воно документує, реконструює, осмислює те, що могло б бути забутим. Тому нам важливо звертати увагу на сучасні українські документальні фільми адже саме вони дають змогу прослідкувати, як з окремих історій складається, зберігається та передається наша історична пам'ять.

Мета дослідження. Визначити роль кінематографу у формуванні збереженні історичної пам'яті на підставі аналізу сучасних українських документальних фільмів.

Виклад матеріалу. Проблемою пам'яті активно й охоче займалися такі дослідники, як Моріс Альбвакс, Ян та Алейда Ассмани, П'єр Нора, Пол Коннертон та інші. До поняття «колективної пам'яті» вперше звертається французький соціолог Моріс Альбвакс у 1930-х роках. За його уявленнями, колективна пам'ять – це система уявлень про минуле, що формується й підтримується соціальними групами: індивід пам'ятає не ізольовано, а лише в рамках групового контексту. Ян Ассман, німецький єгиптолог та культуролог, розвинув теорію колективної пам'яті Альбакса. Дослідник розділив колективну пам'ять на комунікативну та культурну. Культурна пам'ять є частиною колективної, але стосується культурних аспектів, таких як мова, мистецтво, звичаї, традиції та цінності. Поряд з цим було виведено поняття «історичної пам'яті», дослідження якої стали продовженням